

DÜNYADAKİ TANRISAL FAALİYET(*)

Alvin PLANTINGA(**)

Çev. Fatih TOPALOĞLU(***)

ÖZ

Bu makale, Alvin Plantinga tarafından Ratio Konferansı kapsamında Nisan 2005 tarihinde Reading Üniversitesi'nde Teizmin Anlamı adıyla sunulan yazının bir özetidir. Bu özet, Editör tarafından yazarın onayıyla konferansta sunulan bildiriye göre hazırlanmıştır. Makale, geleneksel Hıristiyan inancının, modern bilimsel dünya görüşü ile tutarlı bir şekilde bir arada savunulup savunulmayacağı hakkındadır. Birçok teolog ve bilim adamı, tanrısall müdahale düşüncesinin bilim tarafından ortaya konulan tabii kanun sistemiyle uzlaşmaz olduğunu savunmaktadır. Bu makale "din/bilim problemi" ile ilgili bu fikrin yanlıtıcı olduğunu iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mucize, bilim, determinizm, kuantum.

ABSTRACT

Divine Action in The World

The following is a synopsis of the paper presented by Alvin Plantinga at the "Ratio conference on the Meaning of Theism," held in April 2005 at the University of Reading. The synopsis has been prepared by the editor, with the author's approval, from a handout provided by the author at the conference. The paper reflects whether religious belief of traditional Christianity can be maintained consistently with accepting our modern scientific worldview. Many theologians, and also scientists, maintain that the idea of divine intervention is at odds with the framework of natural laws disclosed by science. This paper argues that this notion of 'religion/science problem' is misguided.

Keywords: Miracle, science, determinism, quantum.

* Bu makale 2006 yılında Ratio'nun 19. sayısının 495 ile 504. sayfaları arasında yayımlanmıştır.

** Yazar 15 Kasım 1932'de Michigan'da doğmuştur. Din Felsefesi, epistemoloji ve metafizik gibi alanlarda çalışmalar yapan Plantinga, analitik felsefe geleneğinin önemli temsilcilerinden biridir. Başlıca eserleri: Faith and Rationality, Faith and Philosophy, The Ontological Argument, God, Freedom and Evil'dir.

*** Yrd.Doç.Dr.,KTÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi. topaloglu37@hotmail.com

Klasik Hıristiyan düşüncesindeki ilâhî inayet anlayışı *Heidelberg İlmihalî*'nde bulunan bir açıklamada en uygun şekilde şöyle özetlenmiştir:

İlâhî inayet, göğü, yeri ve bütün yaratılanları, yağmur ve kuraklık, bereket ve kıtlık, yiyecek ve içecek, sağlık ve hastalık, zenginlik ve fakirlik – ki bütün bunlar aslında bize tesadüfen değil, onun babalığından gelmektedir- bahşetmek suretiyle elinde tutan, Tanrı'nın sınırsız ve her yerde bulunan gücüdür.¹

Böyle bir anlayış, Tanrısal bir şekilde yaratılmış olan dünyada bir *düzene* ve *istikrara* delâlet eder. Ancak geleneksel Hıristiyan inancı, aynı zamanda Tanrı'nın dünyada *sıra dışı tasarrufu* -mesela Eski Ahit'te anlatılan mucizelerde (Kızıl Deniz'in ikiye bölünmesi gibi) ve İncillerde nakledilen olayların birçoğunda (İsa Mesih'in su yüzeyinde yürümesi, suyu şaraba çevirmesi, mucizevî şifası, ölüyü diriltmesi gibi)- düşüncesini de içerir. Ayrıca bu mucizelerin yalnızca İncil'in gönderildiği zamanlarda meydana geldiği düşünülmemektedir: Klasik Hıristiyan inancına göre, Tanrı şu anda, sözelimi kullarının zihninde ve kalbinde Kutsal Ruh yoluyla faaliyette bulunmak ve onlara şifa vermek suretiyle, duacının duasını kabul etmektedir. Kısacası Tanrı dünyadaki olayları sürekli olarak etkilemektedir.

Demek ki Tanrı'nın dünyadaki nedensel tasarrufuna olan iman, genel Hıristiyan inancıdır. Lakin bu, modern bilimin iddialarının herhangi birisiyle çelişir mi? Birçok teolog burada aslında bir 'din/bilim problemi' bulunduğunu düşünüyor görünmektedir. Bu anlamda Rudolf Bultman "tarihin kapalı bir nedensel süreklilik olması yönüyle, tek tek olayların sebep-sonuç ilişkisi ile birbirine bağlandığı, bütüncül bir yapı olduğu varsayımını" içeren tarihsel bir metottan bahsetmektedir. Ve o düşüncesini bu sürekliliğin tabiatüstü, aşkın güçlerin müdahalesi ile ortadan kalkamayacağını iddia ederek sürdürmektedir.² Başka bir yerde ise o, "bir yandan elektrik ışığını ve telsizi kullanıp modern tıp ve cerrahi buluşlardan istifade ederken, diğer yandan Yeni Ahit'teki mucizeler ve manevi varlıklar dünyasına inanmanın imkânsız olduğunu" söyleme noktasına kadar gitmektedir.³ Bu genel anlayış John Macquarrie tarafından da şöyle desteklenmektedir:

Olağanüstü bir müdahale ve tabii düzende bir kırılma anlamına gelen mucize anlayışı, mitolojik bakış açısına aittir ve bu post-mitolojik bir düşünce ortamında takdir görmez. Geleneksel mucize anlayışı, bizim modern bilim ve

1 *Heidelberg Catechism*, Question, s. 27.

2 Bultmann, Rudolf, *Existence and Faith: Shorter Writings of Rudolf Bultmann*, çev. S. M. Ogden, Meridian Books, New York, 1960, ss. 291–2.

3 Bultmann, Rudolf, 'New Testament and Mythology', *Kerygma and Myth: a Theological Debate*, Ed. H. W. Bartsch, çev. R. H. Fuller, SPCK, London, 1957, s. 5.

tarih anlayışımızla uzlaşmaz. Bilim, dünyada meydana gelmiş olan olayların yine bu dünyaya ait diğer olaylar yoluyla açıklanabileceği varsayımına dayanır; ve eğer bizler bazı durumlarda birtakım olayların bütüncül açıklamasını veremezsek... bilimsel kanaat, daha ileri araştırmaların aslında halihazırda bilinen ve bu dünyaya ait olan yeni faktörleri aydınlatacağı inancına sahiptir.⁴

Aynı şekilde Longdon Gilkey şunu belirtmektedir:

Çağdaş teoloji tabii ve tarihsel yaşamın dışındaki olağanüstü kutsal olayları ne bekler ne de onlardan bahseder. Aydınlanmacı bilim ve felsefenin Batı düşüncesine sunduğu zaman ve mekândaki nedensel ilişki, ... aynı zamanda modern teolog ve bilim adamları tarafından da kabul edilmektedir; çünkü onlar bilimin modern dünyasına hem entelektüel hem de varoluşsal olarak ortak olduklarından dolayı, zaten başka bir şey de yapamazlar. Fenomenal olaylar arasındaki nedensel ilişkiye dair bu düşünce ve dolayısıyla onun gözlemlenebilir olayların bilimsel yorumlarına ait otoritesi, bir kimsenin İncil kıssalarına atfettiği doğruluk ve böylece onların manalarını anlama yöntemi hakkında büyük bir ihtilaf oluşturur. İncil'de bildirilen tanrısai eylem ve olaylar artık gerçekten de vuku bulmuş gibi değerlendirilmeyecektir. Yahudiler her neye inanır inansın, biz, bu kıssalarda geçen insanların da bizim içinde bulunduğumuz zaman ve mekâna ait aynı nedensel ilişkiler içerisinde yaşadığını ve böylece hiçbir kutsal harikuladeliğin meydana gelmediğini ve hiçbir kutsal sesin duyulmadığına inanıyoruz.⁵

'Din/bilim problemiyle ilgili bu tür iddialar, aslında problemin tam olarak ne olduğunu açıklamada başarılı değil. Klasik Hıristiyan ve teistik dünya anlayışına göre, Tanrı, bilgisi, sevgisi, nefreti, amaçları ve hedefleri olan bir zâttır; O gayelerini yerine getirmek için kendi bilgisi temelinde faaliyette bulunur. İkinci olarak Tanrı kadir-i mutlak, her şeyi bilen ve tümüyle iyi olandır. Tanrı bu sıfatlara aslen ve hatta zorunlu olarak sahiptir: O bu sıfatlara var olduğu bütün mümkün dünyalarda sahiptir ve o her mümkün dünyada vardır. (Bundan dolayı Tanrı varlığı zorunlu olan varlıktır ve hatta o varlığı zorunlu olan tek varlıktır.) Üçüncüsü Tanrı dünyayı yaratmıştır. Dördüncü olarak yukarıda *Heidelberg İlmihali*'nden yapılan alıntıda da ifade edildiği gibi, Tanrı yaratmış olduğu bu dünyada varlığı korur ve devam ettirir. Standart teistik inanca dair bu açıklamaların hiçbirisi haddizatında, bir bilim-din problemi yaratacak gibi görünmemektedir.

4 Macquarrie, John, *Principles of Christian Theology*, Scribner, New York, 1966, ss. 226-7.

5 'Cosmology, Ontology and the Travail of Biblical Language', *The Journal of Religion*, July 1961, s. 185.

Ancak bize problematik gelen beşinci bir açıklama var ki, bu Tanrı'nın hiç olmazsa bazen yaratma ve yarattıklarını koruma faaliyetinin ötesinde bir şekilde faaliyette bulunmasıdır. (Mesela mucizelerde, Tanrı'nın inayetinin tarihe rehberlik etmesinde ve onu insanların kalplerinde işleyişinde vb.) Böylece kutsal bir şekilde ortaya çıkan bir mucize, Bultman'ın ortaya koyduğu gibi Tanrı'nın müdahale ettiği bir durum olabilir. Peki, böyle bir 'müdahale' niçin bilime aykırı olsun ki? Phillip Clayton'a göre, bilim "tabii olayları açıklama ve öngörebilmedeki göz alıcı yeteneği ile teolojiye meydan okuma" ve "bilimsel sonuçlar tarafından çizilen dünya resmini görmezden gelen herhangi bir teolojik sistemin şüpheli karşılanacağını" ortaya koymuştur. O şöyle devam ediyor: 'Salt deterministik bir dünyada Hume'un -ve onun yolundan gidenlerin- savunulamaz bulduğu mucizevî müdahale şekli hariç Tanrı'nın dünyada faaliyet göstermesine yer yoktur. Bundan dolayı gerek teolojinin içinden gerekse dışından birçokları, tabii bilimlerle uzlaşmayan tanrısal faaliyet doktrininden vazgeçmişlerdir.⁶ Mesela "aklı başında hiçbir bilim adamı, tabiat kanunları hususunda böyle bir istisnacılığa hoşgörü göstermez" diye mucizeyle ilgili görüşlerini ifade eden H. Allen Orr gibi birçok bilim adamı, bu görüşü paylaşmıştır.⁷

Problem şöyle özetlenebilir: Bilim tabiat kanunlarını ilan eder; eğer Tanrı mucizeler yaptıysa veya dünyada özel bir şekilde faaliyette bulduysa, o bu kanunları ihlal etmiş ve mucizevî bir şekilde müdahale etmiş demektir; ve bu da bilime aykırıdır.

Eski Bilim Anlayışı

Mucizelerin bilime karşı olduğunu düşünen Bultman ve onun takipçileri, açıkça klasik bilime göre düşünmektedirler (Newton mekaniği, son dönem elektrik fiziği ve Maxwell denklemlerinin temsil ettiği manyetizma gibi). Newton'un dünya anlayışına göre, Tanrı sabit kanunlara göre -klasik fiziğin kanunları- işleyen büyük bir makineye benzeyen dünyayı yarattı. Ancak bu (anlayış) müdahalecilik veya teoloji karşıtlığı için yeterli değildir; Newton'un bizzat kendisi (tahminen) Newton'cu Dünya Anlayışı'nı kabul etmekle birlikte teoloji karşıtlığını kabul etmemektedir. Newton kanunları dünyanın dışarıdan hiçbir nedensel etkiye bağlı olmaksızın kapalı (izole) bir sistem halinde çalıştığını ifade eder. Newton kanunlarından çıkarsanan büyük korunum yasaları kapalı veya izole sistemleri açıklamaktadır. Böylece, lineer momentum korunum ilkesi, 'hiçbir bileşke harici gücün sistem üzerinde etkin ol-

6 Clayton, Philip D., *God and Contemporary Science*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 1997, s. 209.

7 *New York Review of Books*, 2004.

madığı yerde, sistemin toplam momentumu büyüklük ve yön olarak sürmeye devam eder' fikrini ve enerjinin korunumu prensibi ise, 'izole bir sistemin dâhili enerjisi sürer' fikrini ifade etmektedir.⁸

Böylece bu prensipler kapalı veya izole sistemlere uygulanmaktadır. Burada Tanrı'yı bir parçacığın yönünü veya hızını değiştirme ya da yoktan yaratma konusunda engelleyebilecek hiçbir şey yoktur. Enerji kapalı bir sistemde korunmaktadır; ancak bu genel olarak maddi dünyanın aslında kapalı bir sistem olduğunu açıklayan klasik bilimin Newton'cu mekaniğinin bir parçası değildir. (Böyle bir açıklama deneysel olarak nasıl doğrulanabilir ki?)

Teoloji karşıtlığı konusunda klasik bilimden fazlasına ihtiyaç duyarız. Bunun yanında, genelde tabiat kanunlarının belli bir zamandaki evrenin durumuna yönelik açıklaması başka bir zamandaki evrenin durumunu da açıklamasını gerektirir şeklinde tanımlanan determinizme de ihtiyaç duyarız. Bu nedenle Pierre Laplace'a göre, 'Dünyanın mevcut durumuna önceki durumun sonucu ve onu takip edenin ise nedeni diye bakmamız gerekir. Tabiatta herhangi bir an etkin olan tüm güçleri ve âlemde var olan tüm nesnelere o anlık konumlarını bilen bir zekâ, âlemdeki en büyük cisimlerden en hafif atomlara kadar tüm nesnelere hareketini tek bir formül kapsamında toplayabilir, yeter ki bu zekâ eldeki verilerin hepsini birden çözümleyebilecek kadar güçlü olsun. Böyle bir zekâ için kesin olmayan hiçbir şey olmaz; geçmiş gibi gelecek de onun gözleri önünde olacaktır'.⁹

Bu düşünceye göre, maddi dünya, herhangi bir zamanda kanunlarla birlikte meydana gelen herhangi bir şeyin, bir başka zamanda gerçekleşen olayları belirleyeceği parçacıklar sistemidir; mesela t'nin herhangi bir zaman içindeki bir kanunla birlikte bulunduğu dünyanın durumu, t'nin başka bir zamandaki durumunu da belirler. Bu deterministik görüşün özel tanrısallık faaliyetine (aynı zamanda insan özgürlüğüne de) engel olduğu düşünülmektedir.

Bu konuda birçok nokta vurgulanabilir. Birinci olarak, kanunların neye benzediğini sormayı gerekli görüyoruz. Eğer kanunlar Hume'un betimleyici genellemeleri (yani istisnasız düzenlilikler) ise, bu şekilde düşünülen determinizm, ne tanrısallık ne insanî faaliyet ne de insan özgürlüğüne engel olur. Hume'un bu şekildeki tabiat kanunu anlayışına göre uyumluluk mükemmel bir şekilde doğru olmalıdır ki determinizm özgürlükçü anlayışla uyumlu olsun. Benzer bir durum David Lewis'in birbirini takip eden belli olgusal du-

8 Sears and Zemanski, *University Physics*, MA: Addison-Wesley Publishing Co., Reading, 1964, ss. 186, 415.

9 Laplace, Pierre Simon, *A Philosophical Essay on Probabilities*, çev. F. W. Truscott, NY: Dover Publications, Mineola 1995, s. 4.

rumlar (basitliğin ve gücün en iyi birleşimini gösteren istisnasız düzenlilikler) şeklindeki kanun anlayışı için de geçerlidir. Determinizm yalnızca tabiat kanunlarının insan kontrolünün dışında olması durumunda insan özgürlüğüyle bağdaşmaz.

İkinci olarak, Laplace, kanunları açıkça klasik bilim kanunları olarak görmektedir. Laplaceçı anlayış ancak dünya nedensel olarak kapalı olursa, yani Tanrı dünyada özel olarak faaliyet göstermezse doğru olabilir. Eğer Tanrı böyle davransaydı, bu büyük Laplaceçı anlayış bu hesaplamaları yapamazdı. Başka bir ifadeyle, Laplaceçı düşünce, Newton düşüncesi ve kapalılık prensibinin -yani bu dünyanın kapalı bir sistem olduğu- birleşiminden oluşur. Bu, Bultmann, Macquarrie ve Gilkey gibi düşünürlerin görüşlerine rehberlik eden görüştür. Buradaki ilginç nokta, bilimsel ve modern olma adına onların bizi onlarca yıldır bilimsel açıdan eskimiş bir dünya görüşüne çağırmalarıdır. Ancak ne olur olsun, klasik bilim, kapalılığı (ya da determinizmi) ne savunur ne de içerir. Kanunlar dünyanın, nedensel olarak kapalı ve hiçbir harici nedensel etkiye maruz kalmadığında nasıl davranacağını açıklar.

Bu bağlamda, J. L. Mackie'nin 'tabii düzen' ile 'olası bir kutsal veya tabiatüstü müdahale' arasında gördüğü çelişkiye değinmeye değer. Mackie'ye göre, 'tabiat kanunları dünyayı, -tabii ki insanı da içerecek şekilde- kendi haline bıraktığında ve dışarıdan müdahale edilmediğinde nasıl çalıştığını açıklar. Bir mucize ise dünya kendi haline bırakılmadığında ve tabii düzenden farklı olan bir şey ona dâhil olduğunda meydana gelir.'¹⁰ Eğer bunu kabul edersek, tabii kanunlar şu şekli alacaktır:

(TK) Dünya nedensel olarak kapalı ise (yani Tanrı dünyada özel bir şekilde faaliyette bulunmuyorsa), P meydana gelir.¹¹

Bu, tabiat kanunlarının güzel bir açıklaması gibi görünmekte ve Newtoncu anlayışa da uymaktadır. Böyle düşünüldüğünde, mucizeler de dâhil olmak üzere, tabiat kanunları, kutsal özel bir faaliyete, herhangi bir tehdit ortaya koymamaktadır. Laplaceçı anlayış, âlemin nedensel olarak kapalı bir sistem olduğunu ve Tanrı'nın onda asla özel bir şekilde faaliyette bulunamayacağını kabul ettiğimizde bir sonuca ulaşır.

Bu noktada birisi şöyle bir itirazda bulunabilir: Niçin biz bu kanunun TK'den ziyade P olduğunu daha iddialı bir şekilde söyleyemiyoruz? Aslında biz bunu söyleyebiliriz: Ancak o zaman bu şekildeki klasik bilim P'nin istisnasız bir genelleme olduğuna işaret etmez; P, tabiat nedensel olarak kapalı

10 Mackie, J. L., *The Miracle of Theism*, Clarendon, Oxford, 1982, ss. 19–20.

11 TK: Tabiat kanunu, P: Tabiat olayı

olduğunda ve bu kapalılık iddiası klasik bilimin bir parçası olmadığında, doğru olur. Bu nedenle, mucizeleri içeren özel bir tanrısai faaliyette herhangi bir tutarsızlık yoktur.

Kısaca, klasik bilimde özel tanrısai bir faaliyete (ya da düalistik olarak anlaşılan insanın özgür faaliyetine) yönelik hiçbir itiraz yoktur. Böyle bir itirazda bulunabilmek için, (maddi) âlemin nedensel olarak kapalı olduğunu kabul etmemiz gerekir. Bu ise klasik bilimin bir parçası değil, metafiziğin veya teolojinin bir eklentisidir. Klasik bilim, mucizeler (su üzerinde yürümek, ölüyü diriltmek, yoktan yaratmak) dâhil olmak üzere özel tanrısai faaliyetle son derece uyumludur. Burada bir din/bilim çatışması değil, yalnızca din/metafizik çatışması vardır.

Peki, niçin daha önce bahsettiğimiz teologlar mucize ve benzeri hususları reddetmektedir? Bunun yanıtı onların (yanlış bir şekilde) mucizelerin bilime karşı olduğunu düşünmelerinde görünmektedir. Muhtemelen onların itirazları, mucizelerin bir yandan bir düzen kurma, diğer yandan ise bu düzeni bozma olan Tanrı'nın dünyaya müdahalesi anlamına gelebilecek olmasıdır. Ancak bu, bilimden çıkarsanan bir itiraz değil, teolojik bir itirazdır. Klasik bilimdeki hiçbir şey mucizeler veya özel tanrısai faaliyetle çelişmez.

Yeni Bilim Anlayışı

Eski Laplaceçı (ve Newtoncu) bilim anlayışının yerine bugün kuantum mekaniği geçti. Aslında kuantum mekaniğinin kanunları deterministik olmaktan çok olasılıktır. Kuantum mekanik sistemini ele aldığımızda, mesela parçacıklar sistemi, bu kanunlar bir yapının kendisinden kaynaklandığı ilk şartlar hakkında bir şey söylememekte, bunun yerine muhtemel sonuçlara olasılıklar atfetmektedirler. Mucizeler (suyun üzerinde yürümek, ölüyü diriltmek vb.) bu kanunlarla açıkça çatışmamaktadır. Dahası Ghirardi, Rimini ve Weber'in teorileri gibi bu tür yorumların çöküşünde olduğu gibi, Tanrı bütün bu çöküşlerin ve onların meydana gelme şekillerinin nedeni olabilir. (Birişi bunun muhtemelen vesilecilikle ikincil nedencilik arasında bulunduğunu düşünülebilir.) Ve kapalı değişken yorumlara göre, kanunlar eşyanın Tanrı özel bir faaliyette bulunmadığı zaman nasıl davrandığını açıklamaktadır. Vurgulanması gereken diğer bir nokta ise, eğer daha yüksek seviyedeki kanunlar daha düşük seviyedeki kanunların yerine geçerse (onları determine ederse), düşük seviyedeki kanunlarla uyumlu olan hiçbir şey yüksek seviyedeki kanunlarla uyumlu olmaz.

Buna rağmen, kuantum mekanik devriminin farkında olan birçok filozof, teolog ve bilim adamı hâlâ mucize ve özel tanrısai faaliyetlerde genellikle açık bir problem bulmaktadırlar. Bunun tipik örneği, 1988'de başlayan on beş yıl-

lık yayın ve konferanslar serisi olan ‘Tanrısal Faaliyet Projesi’¹²nde bulunabilir. Şimdiye kadar bu konferanslar bu alanda John Polkinghorne, Arthur Peacocke, Nancey Murphy, Phillip Clayton ve birçokları gibi çok önemli yazarları kapsayan teolog ve filozoflarla birlikte farklı bilim dallarından elli veya daha çok yazarı içeren beş veya altı kitabın yazılmasına neden olmuştur. Bu, dünyadaki tanrısal faaliyetle ilgilenmeye başlama konusunda oldukça ciddi ve etkileyici bir çabadır. Neredeyse bu yazarların tamamı, dünyadaki tanrısal faaliyetin doğru açıklamasının müdahale dışı bir şekilde olması gerektiğine inanmaktadır. Tanrısal Faaliyet Projesi’ndeki açıklamasında Wesley Wildman’a göre: ‘... TFP teolojik tutarlılık konusunda duyarlı olmaya çalışmaktadır. Sözgelimi bir yandan tabiatı ve onun kurallı düzenliliklerinin devamını sağlayan, diğer yandan ise mucizevî bir şekilde onlara müdahale eden, yürürlükten kaldıran ve onları yok sayan Tanrı düşüncesi, kendisine inananların birçoğunu tehlikeli bir şekilde açık bir tutarsızlığa sürüklemektedir. Birçok görüş sahibi Tanrı’nın yarattığı düzendeki yapıyı bozmaksızın faaliyette bulunmasının imkânsız olduğu düzenli bir dünya yaratamayacağına kesinlikle inanmaktadır.’

Phillip Clayton’a göre, buradaki asıl problem, açıkçası, tanrısal faaliyetin ‘tabii düzenin ihlali’ veya ‘fiziksel kanunun bozulması’na sebep olmayacağı bir dünyada, bu tür bir faaliyet fikrini ileri sürmenin zorluğudur. Arthur Peacocke Tanrı’nın kutsal faaliyetinin tespit edilemez olduğu, şöyle bir tanrısal faaliyet görüşü ileri sürmektedir: Tanrı, murat ettiği atom üstü sonuçları meydana getirmek üzere, tabii düzenin açık dalgalanmalarındaki atom altı olayları (atomik, moleküler, kuantum seviyesi) idare eden olarak düşünülebilir. Ancak böyle bir tanrısal faaliyet anlayışının ... prensip olarak bu düzeni yaratan Tanrı’ya makul bir şekilde inanmaya götüren bütün sorunlarla birlikte, tabii düzene müdahale eden bir Tanrı’dan farkı yoktur.

Peki, müdahaledeki asıl problem ne? Daha da önemlisi, müdahale ne? Eski anlayışa göre, onun ne olduğu hakkında bir şey söyleyebiliriz. Gördüğümüz gibi eski anlayışa göre tabii kanun fikri,

(TK) Âlem nedensel olarak kapalı ise (yani Tanrı dünyada özel bir faaliyette bulunmuyorsa), P meydana gelir.

Bu kanunlardan önce gelenleri ortadan kaldıran sonuçları değerlendirip, P’nin bileşenini ‘L’ diye adlandıralım. Âlemin önceki halini S ve S&L’nin de E’yi gerektirdiğini varsayarak E meydana geldiğinde tanrısal müdahale olur. Ancak tabii ki bu tür bir açıklamaya benzeyen hiçbir şey yeni bilim anlayışına uygun değildir. O halde müdahale ne olabilir? Bu konuda dört yanıt ortaya çıkmaktadır:

12 Wesley Wildman, *Theology and Science* 2, s. 31.

(1) Birincisi, Tanrı yapmadığında vuku bulmayan, nedensel olarak etkilediğinde ise müdahalenin ortaya çıktığı durumlardır. Ancak bu açıklamaya göre her korunum faaliyeti müdahale olabilir ve muhtemelen hiç kimsenin bu konuda bir kaygısı yoktur.

(2) İkincisi, müdahale, yaratma ve koruma dışındaki bir A olayını Tanrı icra ettiğinde meydana gelen, o yapmadığında ise meydana gelmeyen durum diye tanımlanabilir. Ancak bu da, müdahaleyi Tanrı'nın dünyada özel bir şekilde davranmasına indirgemiş gibi görünmektedir. Oysaki özel tanrısallık faaliyete en köklü itiraz, bir müdahale içerdiği. Ve "müdahale nedir?" sorusunu biz "özel tanrısallık faaliyeti" diye yanıtlıyoruz. Böylece özel tanrısallık faaliyetiyle ilgili problem, bizzat özel tanrısallık faaliyetinin kendisinde açıkça ortaya çıkmaktadır.

(3) Üçüncü ihtimal ise, birisi müdahaleyi Tanrı'nın bir olayı, dünyanın önceki haline göre, beklenmeyen bir şekilde icra ettiğinde meydana gelen şey diye tanımlayabilir. Ancak bu durumda da problemin tam olarak ne olduğu açık değildir. Tanrı niçin beklenmeyen şeyler yapsın ki?

(4) Son olarak birisi müdahaleyi, kuantum mekaniğinin gerektirdiği şekilde değil de, normalde güvendiğimiz alt seviyedeki farklı genellemeler yoluyla tanımlayabilir; insanlar suyun yüzeyinde yürüyemez veya ölü iken dirilemez vb. Tanrı'nın bu genellemelerden birisine zıt bir olay meydana getirdiğinde ona müdahale ettiği söylenir. Ancak yine de böyle bir müdahaleyle oluşan problemin ne olduğu tam olarak açık değildir. Medlerin ve Perslerin kanunları gibi düşük seviyeli düzenlilikleri, Tanrı bu kanunlardan birini inşa etti mi artık ona zıt bir şey yapamaz şeklinde mi düşüneceğiz? Herhangi bir olayda bu tür bir itiraz bilimsel değil, felsefi veya teolojik olur. Bilimde, eski veya yeni anlayış fark etmez, mucizeler dâhil olmak üzere özel tanrısallık faaliyetiyle çelişen veya bu konuda problem çıkaran hiçbir şey yoktur.

